सिकाई आपूणरणका लागि न्युनतम सिकाई सक्षमता पहिचान

कार्यशाला गोष्टि २०७९ माघ २९ देखि फागुन २

पाठ्यक्रमले लिएको उद्देश्य र कक्षागत सक्षमताले निर्धारण गरेका भाषिक सिप उपलब्ध नभएकाले नेपाली भाषा शिक्षणमा समस्या रहेको देखिन्छ । नेपाली भाषा शिक्षणमा कोभिडका तथा अन्य विपद्का कारणले कक्षा शिक्षणमा ठुलो क्षति पुगेकाले यो सिकाई आपूरणका लागि पाठ्यक्रमले तोकेको र तहगत रुपमा दिएको सक्षमतालाई आधार मानी सिकाई आपुरणका न्युनतम सिकाई हाँसिल गर्नमा जोड दिएको छ । नेपाली भाषा शिक्षणमा देखिएको चुनौती र समस्याको मूल पहिचान गर्न यो विधि पर्याप्त नभए पनि न्युनतम सिकाई मापनका लागि र कक्षाकोठाको सिकाई उपलब्धि निर्धारण गर्न उपयुक्त हुनेछ । तल दिएका सिकाई उपलब्धिका क्षेत्रले सुनाई र बोलाईको परीक्षण गर्न सक्दैन । यस विधिले पढाई र लेखाईको सक्षमता निर्धारण र मापन गर्न सक्ने छ ।

पाठ्यक्रमले तोकेको कक्षागत सक्षमता आधारमा अनिवार्य रुपमा सिक्नुपर्ने भाषिक सिपलाई न्युनतम सिकाई सक्षमता भनिन्छ । जसको अभावमा सिकाईलाई माथिल्लो कक्षामा निरन्तरता दिन सकिदैन । अघि बढ्न सक्दैन । भाषिक सिपको विकास गर्न सुनाई, बोलाई, पढाई र लेखाई सिपको बराबर विकास हुनु आवश्यक छ । कोभिड र भुकम्प लगायत अन्य विपदका कारण सुनाई र बोलाई सिपमा भन्दा पढाई र लेखाई सिपमा धेरै क्षति पुगेकाले सिकाई आपुरणको न्युनतम सिकाई हाँसिल गर्न तल उल्लेख गरिएका विषय र क्षेत्रले सक्षमता तह निर्धारण गर्न सहयोग पुर्याउने छ ।

भाषिक विषयवस्तुको क्षेत्र, मापदण्ड र स्तर (Content domain, criteria and standards) भाषिक सक्षमता स्तरका आधारमा पाठ्यक्रमद्वारा निर्दिष्ट विषय तथा पाठ्यवस्तु क्षेत्र र भाषिक सीपगत सिकाइस्तरको कक्षागत सिकाइ आपुरणका लागि न्यूनतम सिकाइ सक्षमता पहिचानको खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यस सिकाइ सक्षमता पहिचान परीक्षणमा सुनाइ, पढाइ र लेखाइका सीपहरु मात्र परीक्षण गरिने भएकाले यसमा बोलाइका सीपसम्बन्धी क्षेत्र तथा स्तरहरु समावेश गरिएको छैन । विद्यार्थी सिकाइ आपुरणका लागि न्यूनतम सिकाइ सक्षमता पहिचान परीक्षण प्रयोजनका लागि पढाइ, सुनाइ र लेखाइका क्षेत्रहरुबाट परीक्षण साधन निर्माण गरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने गरी स्तर निर्धारण तथा व्याख्या गरिएको छ । शब्द भण्डार, व्याकरण तथा वर्ण विन्यासलाई अलग्गै विषयवस्तुका रुपमा समावेश नगरी पढाइ र लेखाइका क्षेत्रमै समावेश गरिएको छ ।

कक्षागत सिकाइ आपुरणका लागि न्यूनतम सिकाइ सक्षमता पहिचानको Framework मा प्रश्न निर्माणका विषयक्षेत्र र पाठ्यक्रमले निर्धारित भाषिक सिपगत सिकाइ उपलब्धिहरुमध्ये छनोट गरिएका विषयक्षेत्र र उपलब्धिहरु निम्नानुसार छन् ।

क्र.सं.	कक्षागत	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि (पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको)	प्रश्न निर्माणका विषयक्षेत्र	परीक्षण गर्ने कक्षा					
				३	४	५	६	७	८
१	१ र २	स्वर र व्यञ्जन वर्ण पहिचान गरी उच्चारण र वर्ण विभेदीकरण गर्न	अक्षर र मात्रा पहिचान	✓	✓	✗	✗	✗	✗
२	२ र ३	उस्तै उस्तै ध्वनि तथा समान संरचना भएका शब्दको	शब्द पहिचान	✓	✓	✗	✗	✗	✗

		प्रयोग गरी भाषिक सञ्चार गर्न							
३	३	सन्दर्भ सामग्री पढेर विषयवस्तु बोध गरी लेख्न	वाक्य पहिचान	✓	✓	×	×	×	×
४	२ र ३	शब्दको सन्दर्भगत अर्थ पहिचान र प्रयोग गर्न	शब्द र अर्थ	✓	✓	✓	×	×	×
५	२ र ३	पदसङगति मिलाई लेख्यचिह्न र क्रियाका कालको उपयुक्त प्रयोग गरेर वाक्य तथा अनुच्छेद रचना गर्न	क्रियापदको छनोट	✓	✓	✓	×	×	×
६	२ र ३	शब्द, वाक्य र अनुच्छेदको अनुलेखन, श्रुतिलेखन,	अनुलेखन/श्रुतिलेखन	✓	✓	✓	✓	✓	✓
७	२ देखि ८ सम्म	विषयवस्तु, पात्र र घटनाको बोध गरी प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न	पठनबोध	✓	✓	✓	✓	✓	✓
८	५,६,७,८	बोध तथा अभिव्यक्ति	पाठ पढी प्रश्नोत्तर गर्न (कक्षा ५ का लीग सुचना तथा सन्देशमूलक विज्ञापन र कष्क्षा ६,७ र ८ का लागि तहगत कठिनाई स्तरका अनुच्छेद)	×	×	✓	✓	✓	✓
९				×	×	×			
१०	६, ७ र ८	लिखित सामग्रीलाई गति, यति र लय मिलाई वाचन गर्न	सस्वरवाचन				✓	×	×
११	६, ७ र ८	सन्देशमूलक व्यवहारिक लेखन गर्न	निमन्त्रणा कार्ड/सूचना विज्ञापन बोध				✓	✓	✓
१२	२,३,४,५		मौखिक पठन प्रवाह र बोध	✓	✓	✓			
१३	६, ७ र ८	भाषिक संचरना पक्षको बोध गर्न	क्रियापद परिवर्तन				✓	✓	✓
१४	६ र ७	बिषयवस्तुमा आधारित भइ निर्देशित तथा स्वतन्त्र लेखन गर्न	निर्देशित लेखन			✓	✓	✓	×
१५	८	परिचित बिषयवस्तुको स्वतन्त्र वर्णन गर्न	स्वतन्त्र लेखन				×	×	✓

बिषय क्षेत्र	**कक्षा ३**	**कक्षा ४**	**कक्षा ५**
१.अक्षर र मात्रा पहिचान	अक्षर र मात्राको तालिका । प्रत्येक लहरबाट एउटा अक्षर	१.अक्षर र मात्राको पहिचान अक्षर र मात्राको तालिका ।	

	वा मात्रा पहिचान गराउने का, ल, नि, जु	प्रत्येक लहरबाट एउटा अक्षर वा मात्रा पहिचान गराउने का, ल, नि, जु, चो, पौ, ङ	
२.शब्द पहिचान	शिक्षकले दुई सग्ला अक्षर भएको शब्द उच्चारण गर्ने र विद्यार्थीलाई उत्तर पुस्तिकामा भएको सोही शब्दमा चिनो लगाउन लगाउने उदाहरण घर, कल, थर दुई मात्रा लागेका शब्द पहिचान नाम , किसान आधा अक्षर सहित मात्रा लागेका शब्द पहिचान मन्दिर, हिमाली, पर्ख	शिक्षकले तीन सग्ला अक्षर भएको शब्द उच्चारण गर्ने र विद्यार्थीलाई उत्तर पुस्तिकामा भएको सोही शब्दमा चिनो लगाउन लगाउने उदाहरण रहर, मलम, कलश मात्रा लागेका शब्द पहिचान कपाल, काइयो, ऐना, औषधी, परिवार आधा अक्षर सहित मात्रा लागेका शब्द पहिचान चम्चा, परम्परा, चम्किलो	
३. वाक्य पहिचान			शिक्षकले कुनै एउटा साधारण वाक्य भन्ने र विद्यार्थीलाई सोही वाक्य पहिचान गरी ठीक वाक्यमा चिनो लगाउन लगाउने उदाहरण रविन विद्यालय जान्छ । उसले केरा,अंगुर र स्याऊ बेच्नेछ ।
४. शब्द र अर्थ	पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका सरल शब्दको अर्थ पहिचान गर्न लगाउने शब्द अर्थ कञ्जुस लोभी	पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका सरल शब्दको अर्थ पहिचान गर्न लगाउने शब्द अर्थ नवीन नयाँ	पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका सरल शब्दको अर्थ पहिचान गर्न लगाउने शब्द अर्थ प्रगति उन्नति
५.क्रियापदको छनौट	शिक्षकले सेतोपाटीमा एक वाक्य लेख्ने र त्यहाँ प्रयोग भएको क्रियापद पहिचान गर्न लगाउने	पाठ्यपुस्तकको कुनै एक अनुच्छेद बाट तीनवटा क्रियापद पहिचान गर्न लगाउने	पाठयपुस्तकको कुनै एक अनुच्छेद बाट पाँचवटा क्रियापद पहिचान गर्न लगाउने
६. अनुलेखन / श्रुतिलेखन	४० देखि ५० वाक्यसम्मको अनुच्छेदलाई अनुलेखन गराउने शिक्षकले सरल शब्द उच्चारण गर्ने ती शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाई श्रुतिलेखन गराउने	५० देखि ७० वाक्यसम्मको अनुच्छेदलाई अनुलेखन गराउने शिक्षकले सरल शब्द उच्चारण गर्ने ती शब्दलाई कापीमा लेख्न लगाई श्रुतिलेखन गराउने	
८.मौखिक पठन प्रवाह र बोध	दिइएका वाक्यहरुलाई जस्ताको तस्तै सार्न लगाउने क. सरल वाक्य ३ देखि ४ शब्द सम्मको उदाहरण	दिइएका वाक्यहरुलाई जस्ताको तस्तै सार्न लगाउने क. सरल वाक्य ५ देखि ७ शब्द सम्मको उदाहरण	दिइएका वाक्यहरुलाई जस्ताको तस्तै सार्न लगाउने क. सरल वाक्य ८ देखि १० शब्द सम्मको उदाहरण

	कमल असल छ । भाइ घर जान्छ । ख.पाँच शब्द सम्मको मात्रा र आधा अक्षर प्रयोग भएको उदाहरण म आमाले भनेको मान्छु । आमा नियामित मन्दिर जानु हुन्छ । आज आँप टिप्नु पर्छ ।	कमल असल छ । भाइ घर जान्छ । ख.पाँच शब्द सम्मको मात्रा र आधा अक्षर प्रयोग भएको उदाहरण म आमाले भनेको मान्छु । आमा नियामित मन्दिर जानु हुन्छ । आज आँप टिप्नु पर्छ ।	कमल असल छ । भाइ घर जान्छ । ख.पाँच शब्द सम्मको मात्रा र आधा अक्षर प्रयोग भएको उदाहरण म आमाले भनेको मान्छु । आमा नियामित मन्दिर जानु हुन्छ । आज आँप टिप्नु पर्छ ।
८. बोध तथा अभिक्ति			कुनै अनुच्छेद दिई
९. पठन बोध	क) कुनै ६ वटा अक्षर दिई पढ्न लगाउने ख) कुनै पाँच (सरलदेखि जटिल) शब्द दिई पढ्न लगाउने ग) ६० शब्द सम्मको सरल अनुच्छेद दिई एक मिनेट समयमा शुद्ध पढेका शब्दको गणना गर्ने , ४० भन्दा बढी शब्द शुद्ध पढेमा मात्र बोध प्रश्न गर्ने	क) कुनै ८ वटा अक्षर दिई पढ्न लगाउने ख) कुनै सात (सरलदेखि जटिल) शब्द दिई पढ्न लगाउने ग) ७० शब्द सम्मको सरल अनुच्छेद दिई एक मिनेट समयमा शुद्ध पढेका शब्दको गणना गर्ने , ५० भन्दा बढी शब्द शुद्ध पढेमा बोधका दुई वटा प्रश्न सोध्ने	६० शब्दसम्मको कुनै एक अनुच्छेद सरल दिई तीन प्रश्न सोध्ने
१० .निर्देशित अनुच्छेद लेखन			पाँच वाक्य वा ३० देखि ४० शब्दमा लेख्न सकिने

कक्षा ६ ,७ र ८

बिषय क्षेत्र	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१.सस्वरवाचन	७० शब्द सम्मको सरल अनुच्छेद दिई एक मिनेट समयमा शुद्ध पढेका शब्दको गणना गर्ने , ६० भन्दा बढी शब्द शुद्ध पढेमा मात्र बोध प्रश्न गर्ने (अनुच्छेदमा केही शब्द र अक्षर समेत समावेश गर्ने		
२.पठन बोध	१५० शब्ददेखि २०० शब्दसम्मको अनुच्छेद दिने, ज्ञान तहको एक प्रश्न १सोध्ने बोध तहको २ सोध्ने		

	उच्च दक्षताको १सोध्ने		
३.निमन्त्रणा कार्ड/सूचना विज्ञापनबोध	एक निमन्त्रणा काडको नमूना दिने र त्यससँग सम्बन्धित निम्न अनुसारका प्रश्न सोध्ने, बहुवैकल्पिक२ वटा शब्द भण्डार १ वटा छोटो उत्तर १वटा	एक निमन्त्रणा काडको नमूना दिने र त्यससँग सम्बन्धित निम्न अनुसारका प्रश्न सोध्ने, बहुवैकल्पिक २ वटा शब्द भण्डार (पर्यायवावची,वाक्यमा प्रयोग) १वटा छोटो उत्तर १वटा	स्वास्थ्यसित सम्बन्धित एक विज्ञापन दिने र त्यससँग सम्बन्धित निम्न अनुसारका प्रश्न सोध्ने, बहुवैकल्पिक २ वटा शब्द भण्डार (पर्यायवावची,वाक्यमा प्रयोग) १ वटा छोटो उत्तर १वटा
४. श्रुतिलेखन	शिक्षकले कुनै सरल र जटिल प्रकारका ५ वाक्य भन्ने र ती वाक्य सुनी विद्यार्थीलाई शुद्धसित लेख्न लगाउने	शिक्षकले सरल र जटिल प्रकारका ७ वाक्य भन्ने र ती वाक्य सुनी विद्यार्थीलाई शुद्धसित लेख्न लगाउने	शिक्षकले सरल र जटिल प्रकारका १० वाक्य भन्ने र ती वाक्य सुनी विद्यार्थीलाई शुद्धसित लेख्न लगाउने
५.कियापदको छनौट	अनुच्छेदमा भएका फरक फरक कालका २ वटा कियापदको पहिचान गर्न लगाउने	अनुच्छेदमा भएका फरक फरक कालका ४वटा कियापदको पहिचान गर्न लगाउने	संकेतका आधारमा कुनै चार वाक्यलाई पुरा गर्न लगाउने (पक्ष र भाव समेटने)
६. निर्देशित लेखन	कुनै एक चित्र दिने र सो चित्रसित सम्बन्धित रहेर ४० शब्दसम्मको वा पाँच वाक्यमा चित्र वर्णन गर्न लगाउने	कुनै चित्र वा विषयवस्तुमा विर्देशित बुँदाका आधारमा ५० शब्सम्म वर्णन लेख्ने	
७.स्वतन्त्र लेखन			निर्धारित विषय वस्तुमा आधारित भई ५० शब्दसम्मको स्वतन्त्र लेखन गर्ने

यस दुई दिने कार्यशालामा निम्न अनुसारका कार्य प्रक्रियाका चरणहरु अवलम्वन गरी उल्लिखित Framework को स्वरुप तयार पार्ने कार्य गरियो । यसलाई अन्तिम रुप दिन अझै केही मेहनत गर्नुपर्ने आवश्यक्ता छ ।

१.नेपाली ,अङ्ग्रेजी, गणित र विज्ञान चारओटै विषय समूहको संयुक्त बसाइमा न्युनतम सिकाई सक्षमता पहिचान सम्बन्धी छलफल गरियो ।

२. पाठ्यकमले तोकेको सक्षमता र कक्षागत सिकाइ उपलब्धिको आधारमा अनिवार्य रुपमा सिक्नुपर्ने भाषिक सिप जसको अभावमा सिकाईलाई माथिल्लो कक्षामा निरन्तरता दिन सकिदैन भने त्यसलाई नै न्युनतम सिकाई सक्षमताको रुपमा बुझ्ने निर्णय गरियो ।

३.पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको तहगत सक्षमता र कक्षागत सिकाइ उपलब्धिलाई संयोजन गरी कक्षा ३ देखि ८ सम्म अनिवार्य रुपमा सिक्नुपर्ने भाषिक सिपका विषयक्षेत्र निर्धारण गरियो ।

४. निर्धारित विषयक्षेत्रमा भाषिक सिपको परीक्षण गर्न कक्षागत परीक्षण सामग्री (प्रश्नावली) निर्माणको खाका तयार पारियो ।

५. सरलदेखि जटिलताकाो सिद्दान्त अवलम्बन गर्नेगरी प्रश्न निर्माणको आधार तयार गरियो ।

६. चारओटै समूहले गरेका कार्यहरु बेलाबेलामा एक आपसमा छलफल गर्ने र सकेसम्म उस्तै उस्तै ढाँचामा Framework कनाउने प्रयत्न गरियो ।

७. चारओटै विषय समूहले तयार पारेको न्युनतम सिकाई सक्षमता पहिचान Framework को आधारमा प्रश्नपत्र निर्माण गर्ने र अर्को बसाइमा अन्तिम रुप दिने गरी तीन दिने कार्यशाला समापन गरियो ।